

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ
НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ
ПРИВАТНОГО ПРАВА І ПІДПРИЄМНИЦТВА**

КОЧИН ВОЛОДИМИР ВОЛОДИМИРОВИЧ

УДК 347.471.01

**НЕПІДПРИЄМНИЦЬКІ ТОВАРИСТВА
ЯК ЮРИДИЧНІ ОСОБИ ПРИВАТНОГО ПРАВА**

Спеціальність 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес;
сімейне право; міжнародне приватне право

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Київ – 2012

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у відділі проблем приватного права Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва Національної академії правових наук України.

Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор
Галянтич Микола Костянтинович,
Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва НАПрН України,
заступник директора з наукової роботи

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор
Васильєва Валентина Антонівна,
Юридичний інститут Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника,
директор

кандидат юридичних наук, професор,
член-кореспондент НАПрН України
Борисова Валентина Іванівна,
Національний університет «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»,
завідувач кафедри цивільного права № 1

Захист відбудеться «31» жовтня 2012 року о ___-__ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.500.01 у Науково-дослідному інституті приватного права і підприємництва Національної академії правових наук України за адресою: 01042, м. Київ, вул. М. Раєвського, 23-А.

З дисертацією можна ознайомитись у Науково-дослідному інституті приватного права і підприємництва Національної академії правових наук України за адресою: 01042, м. Київ, вул. М. Раєвського, 23-А.

Автореферат розісланий «28» вересня 2012 року

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

В. І. Бобрик

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Одним із учасників цивільних правовідносин є непідприємницькі товариства (ст. 85 ЦК України). Ці юридичні особи приватного права тривалий час асоціювалися в суспільстві з політичною чи громадською діяльністю. Проте на сьогодні непідприємницькі товариства все частіше створюються і діють задля здійснення та захисту цивільних, трудових, соціальних та інших прав фізичних та юридичних осіб. Отже, відбувається трансформація суто публічно-правової природи непідприємницьких товариств на приватноправову.

Чинне законодавство України системно та послідовно визначає правовий статус лише підприємницьких товариств, залишаючи обмеженим і неуніфікованим, а також недостатньо чітким і визначеним правове регулювання статусу непідприємницьких товариств. Це призводить, зокрема, до такого негативного правового явища як відкритість переліку цих юридичних осіб. Крім того, значна кількість нормативно-правових актів, які регулюють статус непідприємницьких товариств, прийнята без врахування доктринальних підходів цивілістики до правового статусу юридичних осіб приватного права загалом та непідприємницьких товариств зокрема.

З 1 січня 2013 року набирає чинності Закон України «Про громадські об'єднання», який запроваджує новий підхід до регулювання діяльності громадських об'єднань в цілому та непідприємницьких товариств зокрема. Відповідно до цього Закону частина видів непідприємницьких товариств (зокрема, асоціацій, лікарняних кас та ін.) взагалі позбавляються нормативно-правової бази, а тому їх подальше існування знаходиться під загрозою. Такий стан правового регулювання діяльності непідприємницьких товариств та оновлення відповідного чинного законодавства визначають необхідність звернення науковців до проблематики правового статусу таких товариств.

Проблем цивільно-правового статусу непідприємницьких юридичних осіб торкалися у своїх працях такі вчені як: О. В. Батожська, О. М. Биков, В. І. Борисова, С. М. Братусь, С. Л. Буко, Ю. В. Вітка, М. К. Галянтич, К. Б. Дудорова, І. П. Жигалкін, А. В. Зеліско, О. І. Зозуляк, Н. В. Козлова, В. М. Короленко, К. О. Кочергіна, В. І. Крат, Ю. В. Кривенко, І. М. Кучеренко, Д. С. Лещенко, О. Ю. Літвіна, В. В. Луць, Л. М. Мандрика, Л. В. Машковська, М. В. Менджул, К. В. Негребецька, В. Ф. Піддубна, І. В. Плахіна, В. Д. Примака, О. М. Скоропис, О. М. Соловійов, І. В. Спасибо-Фатєєва, М. А. Тихонова, В. Д. Фучеджі, В. О. Чепурнов, П. П. Черевко, Г. Ф. Шершеневич, Є. О. Ятченко та інші. Привертають увагу роботи й інших науковців, результати яких опосередковано стосуються правового регулювання статусу непідприємницьких товариств, зокрема: В. О. Джуринського, С. І. Архіпова, К. П. Беляєва, Н. В. Богашевої, О. М. Вінник, С. О. Гладкого, О. В. Гутнікова, С. С. Мирзи, Є. О. Мічуріна, В. І. Полюховича, В. Ю. Полякова, П. Д. Пригузи, І. Б. Саракун, В. С. Щербини, Г. В. Юровської та інших.

Названими авторами розглядалися переважно лише окремі аспекти статусу непідприємницьких товариств чи їх видів. Вказана наукова проблематика цих юридичних осіб приватного права у своїй єдності вітчизняними науковцями не

досліджувалась. Відтак, низка питань теоретичного та практичного значення щодо цивільно-правового статусу непідприємницьких товариств залишаються невіршеними й досі.

Вищевказане обумовлює потребу проведення сучасного наукового дослідження цивільно-правового статусу непідприємницьких товариств як юридичних осіб приватного права з урахуванням існуючих правових проблем публічно-правового регулювання їх статусу (діяльності).

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертаційного дослідження затверджена Вченою радою Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва Національної академії правових наук України 24 листопада 2010 року (протокол № 10). Робота виконана відповідно до теми науково-дослідної роботи Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва Національної академії правових наук України «Проблеми здійснення та захисту суб'єктивних цивільних прав» (номер державної реєстрації 0108U000494).

Мета і задачі дослідження. *Метою* дослідження є встановлення особливостей цивільно-правового регулювання статусу непідприємницьких товариств як юридичних осіб приватного права, а також розробка теоретичних механізмів його удосконалення. Для досягнення окресленої мети поставлені наступні *задачі*:

- визначити приватноправові ознаки та сформулювати авторські дефініції понять «непідприємницьке товариство», «приватнокорисне товариство», «суспільнокорисне товариство»;
- з'ясувати особливості цивільної правоздатності та цивільної дієздатності непідприємницьких товариств;
- визначити місце непідприємницьких товариств в системі юридичних осіб приватного права;
- встановити особливості участі осіб у непідприємницьких товариствах;
- визначити систему та провести класифікацію непідприємницьких товариств, розмежувавши їх окремі види;
- розробити пропозиції щодо удосконалення законодавства, що регулює цивільно-правовий статус непідприємницьких товариств.

Об'єкт дослідження – цивільні правовідносини за участю непідприємницьких товариств.

Предмет дослідження складають теоретичні погляди, ідеї, концепції щодо цивільно-правового статусу непідприємницьких товариств, норми вітчизняних та зарубіжних нормативно-правових актів, які його визначають, а також судова практика розгляду господарських і цивільних справ за участю непідприємницьких товариств.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження є система засобів, прийомів і підходів, заснована на філософських, загальних та спеціальних методах наукового пізнання правових явищ. Філософсько-світоглядною основою дослідження є матеріалістична діалектика. Правосуб'єктність непідприємницьких товариств розглядається у розвитку та взаємозв'язку з іншими явищами об'єктивної дійсності в цілому та особливостями здійснення ними цивільних прав (підрозділ 1.3 дисертації). Порівняльно-правовий метод дослідження дозволив

сформувані спільні наукові уявлення про основні тенденції за закономірності функціонування системи непідприємницьких товариств за законодавством України та зарубіжних країн (підрозділи 1.1, 3.1, 3.2 дисертації). Формально-логічний метод дозволив визначити основні загальнотеоретичні положення про непідприємницькі товариства, визначення поняття окремих товариств (розділи 1, 3 дисертації). Системний підхід використано при дослідженні проблем управління та участі (членства) в непідприємницьких товариствах (розділ 2 дисертації).

Наукова новизна одержаних результатів полягає у наступних наукових положеннях і висновках, які виносяться на захист.

Уперше:

1) визначена система непідприємницьких товариств як юридичних осіб приватного права, яка складається з: а) приватнокорисних товариств (асоціації; об'єднання співвласників; фонди; непідприємницькі кооперативи); б) суспільнокорисних товариств (громадські організації; саморегулювні організації; громадські формування);

2) доведено, що терміном «фонд», який використовується для визначення організаційно-правової форми юридичної особи, слід позначати не лише установи, а й товариства, створені шляхом об'єднання майна засновників;

3) запропоновані авторські визначення видів приватнокорисних непідприємницьких товариств:

– асоціація – непідприємницьке товариство, створене з метою задоволення особистих немайнових інтересів виключно засновників;

– фонд – непідприємницьке товариство, в основі якого лежить об'єднання майнових інтересів учасників (членів) для спільного накопичення та використання коштів (майна), на яке учасники (члени) мають майнові права,

а також суспільнокорисних непідприємницьких товариств:

– громадське об'єднання – непідприємницьке товариство, створене з метою задоволення інтересів невизначеного кола осіб та/або суспільних потреб;

– саморегулювна організація – непідприємницьке товариство, що має делеговані владні повноваження у визначеній сфері професійної діяльності;

– громадське формування – непідприємницьке товариство, що має делеговані владні повноваження з охорони визначених цими повноваженнями суспільних відносин.

Удосконалено:

4) положення про необхідність визнання обов'язковим установчим документом суспільнокорисних товариств не лише статуту, а й документа, що визначає їх суспільну користь (програми);

5) висновок, що право на свободу об'єднання (асоціації) осіб є їх особистим немайновим правом. Щодо непідприємницьких товариств це право забезпечує їх участь у цивільних правовідносинах і безпосередньо не пов'язане з реалізацією політичних чи громадських інтересів;

б) положення, що управління юридичною особою не може здійснюватися іншими юридичними особами на підставі договору, оскільки управління здійснюється щодо об'єкта, а не суб'єкта відповідних правовідносин;

7) висновок про те, що права учасників (членів) непідприємницького товариства мають корпоративну правову природу та, залежно від виду товариства, можуть комбінувати організаційні, майнові та немайнові права.

Дістали подальшого розвитку:

8) науковий погляд на те, що організаційно-правова форма юридичної особи формується внаслідок як приватноправових чинників, так і публічно-правового впливу, що пов'язано з ознаками публічності виникнення юридичної особи та порядком легітимації (визнання) її державою;

9) обґрунтування необхідності законодавчого закріплення норми про те, що у разі ліквідації приватнокорисного товариства право власності на його майно має переходити до його засновників (учасників), а у разі ліквідації публічнокорисного товариства – іншому суспільнокорисному товариству або територіальній громаді за місцезнаходженням юридичної особи, для забезпечення його використання у суспільно корисних цілях;

10) наукові положення про те, що управління непідприємницьким товариством може здійснюватись у двох формах: а) простій (загальні збори та виконавчий орган), що притаманно асоціаціям і громадським формуванням; б) складній (загальні збори, виконавчий орган, спеціальні органи), що притаманно фондам, громадським організаціям і саморегульованим організаціям.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості використання отриманих у результаті дисертаційного дослідження висновків:

1) у *науково-дослідній діяльності* – для подальшого розроблення положень про непідприємницькі юридичні особи та приватно-публічне партнерство в межах «третього сектору»;

2) у *законотворчій діяльності* – для удосконалення та гармонізації норм приватного та публічного права, що регулюють правовий статус непідприємницьких товариств. Результати дисертаційного дослідження були використанні при підготовці наукових висновків та пропозицій до проекту Закону України «Про громадські об'єднання» (реєстраційний № 7262–1 від 01.11.2010) (акт впровадження – Додаток Г);

3) у *навчальному процесі* – при викладанні та підготовці навчально-методичної літератури з навчальних дисциплін «Цивільне право», «Господарське право» та «Правовий статус непідприємницьких організацій в Україні»;

4) у *правозастосовній діяльності*, зокрема, при державній реєстрації непідприємницьких товариств як юридичних осіб, при розгляді та вирішенні судами справ за участю або щодо діяльності непідприємницьких товариств.

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійною науковою працею, в якій висвітлено авторські позиції до правового регулювання цивільно-правового статусу непідприємницьких товариств як юридичних осіб приватного права. Викладені в дисертації наукові положення, висновки і рекомендації, що виносяться на захист, отримані дисертантом самостійно. У колективній монографії «Особливості здійснення суб'єктивних прав учасниками цивільних відносин» за загальною редакцією В. В. Луця (Київ, 2011) дисертантом особисто підготовлено підрозділ 5.3 «Особливості здійснення суб'єктивних цивільних прав учасниками непідприємницьких товариств». У співавторстві з М. К. Галянтичем в № 2 журналу

«Юридична України» за 2011 рік опубліковано статтю «Непідприємницькі товариства у механізмі реалізації права на свободу об'єднань», особистий внесок здобувача складає 50 відсотків. У співавторстві з П. І. Лапечуком в № 3–4 журналу «Малий і середній бізнес» за 2011 рік опубліковано статтю «Місце природоохоронних громадських організацій серед непідприємницьких товариств», особистий внесок здобувача – 50 відсотків.

Апробація результатів дисертації. Основні результати дисертаційного дослідження обговорювалися на спільних засіданнях відділу проблем приватного права та відділу юрисдикційних форм захисту суб'єктів приватного права, а також на засіданні Вченої ради Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва НАПрН України.

Крім того, вони оприлюднювалися на: Міжнародній науково-практичній конференції «Правові проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні» (м. Харків, 23–24 лютого 2011 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми цивільного, житлового та сімейного законодавства» (м. Харків, 25 лютого 2011 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні тенденції розвитку правової системи України» (м. Харків, 23–24 квітня 2011 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Розвиток юридичної науки, правотворчості та правозастосування в період незалежності України» (м. Київ, 12 травня 2011 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми цивільного права» (м. Харків, 13–14 травня 2011 року); Проблемно-науковій міжгалузевій конференції «Інформаційні проблеми комп'ютерних систем, юриспруденції, енергетики, економіки, моделювання та управління (м. Бучач – м. Яремче, 17–20 травня 2011 р.); Міжнародній науково-практичній конференції, присвяченої 10-ій річниці створення Лабораторії з вивчення проблем корпоративного права Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва Національної академії правових наук України «Проблеми охорони прав суб'єктів корпоративних правовідносин» (м. Івано-Франківськ, 23–24 вересня 2011 р.); Міжнародній науковій конференції «Десяті осінні юридичні читання» (м. Хмельницький, 18–19 листопада 2011 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми цивільного, житлового та сімейного законодавства» (м. Харків, 16 березня 2012 р.).

Публікації. Основні висновки і теоретичні положення дослідження знайшли відображення у 15 наукових працях, зокрема, у підрозділі колективної монографії, 5 наукових статтях, опублікованих у наукових виданнях, що входять до переліку фахових для юридичних наук видань, та у 9 тезах доповідей на конференціях.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, 3 розділів, що охоплюють 7 підрозділів, висновку, списку використаних джерел та 4 додатків. Повний обсяг роботи складає 230 сторінок. Список використаних джерел налічує 316 найменувань і викладений на 36 сторінках. Додатки викладені на 8 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, вказано її зв'язок із науковими програмами, планами, темами, встановлено її мету та завдання, сформульовано об'єкт і предмет дослідження, окреслено методи дослідження, визначено наукову новизну, практичне значення одержаних результатів, охарактеризовано особистий внесок здобувача у працях, виконаних у співавторстві, надані відомості про апробацію результатів дослідження та про публікації за темою дисертації.

Розділ 1 «Передумови участі невідприємницьких товариств у цивільно-правових відносинах» складається з 3-х підрозділів і присвячується аналізу поняття, ознак та видів невідприємницьких товариств, порядку їх створення та припинення, а також особливостей їх правосуб'єктності.

У підрозділі 1.1. «Поняття, ознаки та види невідприємницьких товариств» встановлюються принципи правового регулювання цивільно-правового статусу невідприємницьких товариств, які поділяються на загально-правові – визначені міжнародними конвенціями та Конституцією України, та спеціальні (цивілістичні) – передбачені актами цивільного законодавства. Розмежовується поняття невідприємницького товариства як юридичної особи із такими категоріями як партнерство, просте товариство та неформальна організація.

Зроблено висновок про те, що закріплення в Конституції України принципів правового-регулювання статусу невідприємницьких товариств здійснене вітчизняним законодавцем з метою особливого державного забезпечення права на свободу об'єднання (асоціації), яке за своєю юридичною природою є приватноправовим. Окремі із загальних принципів (непідпорядкованість владі, департизація) розвивають принципи цивільного права (рівність та самостійність учасників цивільних відносин), чим гарантується державне визнання правосуб'єктності цих юридичних осіб.

На підставі аналізу різних класифікаційних ознак юридичних осіб зроблено висновок, що їх доцільно використовувати у сукупності з метою звуження класифікаційних груп. Це призводить до розгорнутої класифікації юридичних осіб: 1) за порядком створення, тобто за способом формування волевиявлення засновника (ч. 2 ст. 81 ЦК України): а) юридична особа приватного права; б) юридична особа публічного права; 2) за формою створення, тобто за порядком формування субстрату юридичної особи (ст. 83 ЦК України), що дозволяє виділити організаційно-правові форми юридичних осіб: а) товариство; б) установа; 3) за інтересом, який переслідують засновники (ст. 103 ЦК України, ст. 1 Закону України «Про громадські об'єднання» тощо), що дозволяє визначити особливі вимоги до створення, управління, діяльності та припинення юридичної особи: а) приватнокорисні; б) суспільнокорисні; 4) за метою діяльності, тобто за спрямуванням результатів діяльності юридичної особи (статті 84–85 ЦК України), що дозволяє визначити спеціальні умови для створення, управління, діяльності та припинення юридичної особи: а) підприємницькі; б) невідприємницькі. Вищевказана класифікація схематично наведена у Додатку А до дисертації.

Під терміном «невідприємницьке товариство», на думку дисертанта, слід розуміти об'єднання фізичних та/або юридичних осіб, яке не має на меті одержання прибутку для його наступного розподілу між учасниками (членами). Термін

«непідприємницький», що використовується у цивільному законодавстві, є ширшим, ніж терміни «некомерційний» чи «неприбутковий», що використовуються в актах публічного права. При цьому дисертантом доводиться, що при уніфікації норм, які регулюють правовий статус цих товариств, слід застосовувати саме термін «непідприємницьке товариство».

Непідприємницькі товариства за критерієм спрямування їх діяльності слід поділяти на приватнокорисні та суспільнокорисні. Для приватнокорисних непідприємницьких товариств притаманна реалізація особистих немайнових або майнових інтересів їх засновників (учасників). Діяльність же суспільнокорисних непідприємницьких товариств спрямована на забезпечення інтересів невизначеного кола осіб чи осіб, об'єднаних певною ознакою. До приватнокорисних непідприємницьких товариств необхідно відносити, зокрема, й кооперативи.

У підрозділі 1.2. «Загальні підстави участі непідприємницьких товариств у цивільних правовідносинах» аналізуються умови створення та припинення непідприємницьких товариств.

Встановлено, що етапами створення непідприємницького товариства є: 1) визначення мети діяльності товариства (родової та видової); 2) надання товариству ознак юридичної особи приватного права; 3) відображення волі засновників в установчих документах; 4) реєстрація непідприємницького товариства у порядку, передбаченому для юридичних осіб приватного права з врахуванням особливостей їх окремих видів.

У дисертації доводиться, що використання у законодавстві процедури легалізації у контексті визначення моменту набуття організаціями прав юридичної особи, є неправильним, адже легалізація характерна для організацій, які не є юридичними особами. Так, у формі легалізації шляхом повідомлення створюються громадські об'єднання (неформальні організації) чи структурні підрозділи юридичної особи (філії та представництва).

Доводиться, що виникнення правосуб'єктності непідприємницького товариства у різних правовідносинах пов'язане із різними обставинами. Так, у цивільних відносинах вона виникає з моменту його державної реєстрації як юридичної особи, а в трудових, релігійно-правових, політико-правових чи правовідносинах із соціального забезпечення – з моменту визнання державою таких суб'єктів, тобто з моменту затвердження їх статуту чи інших установчих документів.

Дисертацією розглядається питання про створення приватнокорисних непідприємницьких товариств, що об'єднують суб'єктів підприємницької діяльності. Відзначається, що такі об'єднання можуть створюватися у формі асоціацій за умов дотримання антиконкурентного законодавства.

Окрім державної реєстрації як юридичної особи суспільнокорисні товариства, а також окремі приватнокорисні товариства, підлягають реєстрації спеціальними органами публічної влади, що обумовлено їх особливим правовим статусом. Зокрема, суспільнокорисні товариства реєструються органами Міністерства юстиції України, а приватнокорисні товариств, які згідно Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» набувають статусу фінансових установ (недержавний пенсійний фонд, кредитна спілка), – Державною комісією з регулювання ринків фінансових послуг України.

Додатково обґрунтовується, що усі види суспільнокорисних товариств повинні мати програмний документ, який би визначав їх суспільну користь. Наразі це характерно лише для деяких видів суспільнокорисних товариств. Так, відповідно до ст. 7 Закону України «Про політичні партії в Україні» політична партія повинна мати програму, в якій викладаються цілі та завдання цієї партії, а також шляхи їх досягнення. Відповідно до ч. 1 ст. 15 Закону України «Про благодійництво та благодійні організації» благодійні організації приймають благодійну програму, яка є комплексом благодійних заходів, спрямованих на вирішення завдань, що відповідають статутним цілям організації.

На підставі аналізу норм вітчизняного та зарубіжного законодавства, дисертантом запропоновано відповідний програмний документ суспільнокорисних товариств визнати їх обов'язковим установчим документом.

Аналізуючи правові аспекти припинення непідприємницьких товариств встановлено, що процедура добровільного припинення юридичної особи має подібні риси до процедури її створення щодо формування відповідної волі (прийняття відповідного рішення уповноваженим органом управління) та закріплення волевиявлення (державної реєстрації припинення). Ліквідація непідприємницьких товариств має на меті захист публічних інтересів (примусова ліквідація) чи самоусунення (добровільна ліквідація – розпуск). У разі припинення суспільнокорисних товариств, у складі яких є інші юридичні особи, останні також підлягають ліквідації, якщо їх перетворення в інше суспільнокорисне товариство не є можливим. Ініціативою щодо примусової ліквідації непідприємницького товариства, на погляд дисертанта, має бути наділений державний реєстратор за місцезнаходженням юридичної особи та органи прокуратури.

При ліквідації приватнокорисних товариств та непідприємницьких кооперативів їх майно має повертатися їх засновникам (учасникам) відповідно до установчих документів. Натомість, майно суспільнокорисних товариств має бути спрямоване на суспільно корисні цілі, визначені установчими документами товариства, яке ліквідується.

Примусова ліквідація окремих непідприємницьких товариств може здійснюватися у порядку провадження про банкрутство, що, загалом, суперечить меті Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом». Однак, як виняток, дія цього Закону поширюється на кредитні спілки (ч. 6 ст. 9 Закону України «Про кредитні спілки»), споживчі товариства, благодійні та інші фонди (ч. 4 ст. 5 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом»).

У *підрозділі 1.3. «Цивільні правоздатність та дієздатність непідприємницького товариства»* аналізується цивільна правосуб'єктність непідприємницького товариства.

Цивільна правосуб'єктність непідприємницького товариства виникає виключно з моменту його реєстрації як юридичної особи. Будь-яка інша реєстрація непідприємницьких товариств є лише формою їх обліку або надання їм дозволу (ліцензії) на провадження окремих видів діяльності.

У дисертації доводиться, що загальна правоздатність непідприємницьких товариств не може обмежуватись. У результаті аналізу наукових поглядів щодо

спеціальної правоздатності непідприємницьких товариств, сформовані такі аргументи на підтримку положення про загальну (універсальну) правоздатність юридичних осіб приватного права: а) метою створення юридичної особи є участь у цивільних правовідносинах для реалізації завдань та мети, визначених засновниками; б) інститут юридичної особи спрямований не лише для участі у підприємницькій діяльності, а для участі й в інших правовідносинах; в) спеціальна правоздатність характерна для централізованої економіки; г) законодавство розмежовує загальну цивільну правоздатність та необхідність отримання спеціального дозволу (ліцензії) для здійснення певних видів господарської діяльності.

Виходячи з того, що цивільна дієздатність особи може обмежуватись лише у випадках необхідності доповнення правочиноздатності (надання згоди на вчинення або схвалення дій) та деліктоздатності (повна або додаткова відповідальність) дієздатністю іншої особи, в дисертації зроблено висновок про те, що не вважаються обмеженням цивільної дієздатності непідприємницького товариства дії, спрямовані на управління ним (внутрішній вплив), а також обмеження його діяльності, наприклад, заборона здійснення підприємницької діяльності (зовнішній вплив).

Розділ 2 «Організаційно-правові засади діяльності непідприємницьких товариств» складається з 2-х підрозділів, у яких аналізуються внутрішні правовідносини щодо непідприємницьких товариств.

У підрозділі 2.1. «Управління непідприємницьким товариством» розглядається порядок управлінської його діяльності органів непідприємницького товариства, які формують його волю (загальні збори) та здійснюють волевиявлення (виконавчий орган). Така форма організаційного устрою притаманна всім видам непідприємницьких товариств. Обсяг прав і обов'язків, які делегуються та надаються виконавчому органу, залежить від необхідності та ефективності прийняття рішень, і визначається установчими документами юридичної особи.

Законодавством України про непідприємницькі товариства встановлені особливості управління майже кожного їх виду. Такі особливості стосуються, зокрема, органів управління, їх компетенції та порядку прийняття ними рішень. Деякі законодавчі акти передбачають лише загальні положення про управління певними видами непідприємницьких товариств, зокрема, фондовими біржами (ст. 22 Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок»), торгово-промисловими палатами (ст. 8 Закону України «Про торгово-промислові палати в Україні»), політичними партіями (ст. 8 Закону України «Про політичні партії в Україні»). У зв'язку з цим особливості управління ними мають бути обов'язково передбачені установчими документами таких непідприємницьких товариств.

Спеціальні органи в непідприємницьких товариствах формуються у випадках, передбачених законом або установчими документами. Наявність у непідприємницьких товариств спеціальних органів управління обумовлюється їх особливостями управління майном (у приватнокорисних) та здійснення професійної діяльності (у суспільнокорисних).

Дисертантом заперечується висловлену російськими науковцями думку (Китманова Г. О.) про можливість укладення договору на управління юридичною особою, відповідно до якого управляючій організації (управляючому) передаються

повноваження одноосібного виконавчого органу юридичної особи, що формує його волю з визначених питань та виражає її, оскільки таке договірне регулювання управління юридичною особою порушує принцип самостійності суб'єкта цивільних відносин, автономності його волі та волевиявлення. Управління на підставі договору, на думку дисертанта, може здійснюватись не щодо юридичної особи (суб'єкта), а щодо її майна (об'єкта). Управління товариством фізичною особою, яка не є учасником товариства, може здійснюватись згідно з трудовим договором чи на підставі договору про надання послуг.

У підрозділі 2.2. «Здійснення суб'єктивних цивільних прав обов'язків учасниками (членами) непідприємницьких товариств» аналізуються особливості відносин участі (членства) осіб у непідприємницьких товариствах.

У дисертації приділяється увага проблемам можливості віднесення відносин щодо участі в непідприємницьких товариствах до корпоративних, а також поширення на непідприємницькі товариства поняття «корпорація». У науці з цього приводу висловлювались протилежні думки: як щодо доречності розмежування корпорацій і товариств, так і щодо поширення поняття «корпоративні відносини» на відносини, засновані на підставі членства у непідприємницьких товариствах. Розв'язання цієї проблеми, на погляд дисертанта, є можливим на підставі рекомендації СМ/РЕС (2007) 14 Комітету міністрів держав – членів Ради Європи від 10.10.2007 (п. п. 20–25) та пояснювальної записки до Основоположних принципів статусу неурядових організацій у Європі від 13.11.2002 (пункти 34–37). У цих документах вищевказані відносини розкриваються через поняття «членства» (*membership*).

Проте, терміни «членство» та «участь» позначають одне і те ж поняття – участь осіб у товаристві. Додатково обґрунтовується позиція, що використання терміну «член» здійснене з метою розмежування відносин з участі осіб у підприємницьких товариствах. З огляду на це дисертантом висловлюється думка, що відносини членства у непідприємницькому товаристві мають корпоративну правову природу з урахуванням особливостей участі осіб в окремих непідприємницьких товариствах.

Участь (членство) в непідприємницьких товариствах, окрім добровільного характеру, ґрунтується ще на двох принципах: по-перше, будь-хто повинен мати змогу приєднатися до товариства на умовах, передбачених законом; по-друге, відносини, що стосуються участі (членства), регулюються статутами непідприємницьких товариств. Правовідносини участі (членства) в непідприємницьких товариствах, подібно до корпоративних правовідносин, залежно від їх об'єкту поділяються на: 1) майнові, 2) немайнові, 3) організаційні. Участь (членство) у непідприємницькому товаристві може обмежуватись: 1) законом (публічно-правові обмеження), 2) статутом (приватноправові обмеження).

Встановлено, що поняття «член громадського об'єднання» щодо непідприємницьких товариств у законодавстві України використовується у двох значеннях: а) як учасник, що має корпоративні (переважно організаційні) права, що характерно для приватнокорисних товариств; б) як дестинатор, тобто особа, на користь якої створюється та діє юридична особа, що притаманно суспільнокорисним товариствам.

Окрему увагу дисертант звертає на конфлікт інтересів учасників (членів) в непідприємницьких товариствах, який визначається як ситуація, коли їх професійні або особисті інтереси впливають на її здатність приймати рішення в інтересах товариства. Це явище розглядається у вузькому (директор чи співробітник мають особистий майновий інтерес у майбутньому правочині, однією із сторін якого є товариство) та широкому (конфлікт у зобов'язаннях за участі третіх осіб) значеннях.

Для уникнення можливих конфліктів інтересів дисертантом пропонується визначати в установчих документах непідприємницьких товариств: 1) коло осіб, які можуть укласти правочини від імені товариства; 2) порядок надання згоди на укладення важливих правочинів; 3) компетенцію наглядових органів; 4) обсяг відповідальності осіб органів управління товариства тощо.

Розділ 3 «Особливості окремих непідприємницьких товариств в Україні» складається з 2-х підрозділів і присвячений розгляду особливостей цивільно-правового статусу окремих видів непідприємницьких товариств.

У підрозділі 3.1. *«Приватнокорисні непідприємницькі товариства»* аналізується цивільно-правовий статус приватнокорисних непідприємницьких товариств та їх видів.

У роботі обґрунтовується необхідність визначення приватнокорисних непідприємницьких товариств, які реалізують майнові інтереси: а) асоціації; та майнові інтереси: б) об'єднання співвласників; в) фонди; г) непідприємницькі кооперативи.

Участь в асоціації має особистий немайновий характер, а управління нею ґрунтується на принципі рівності учасників (членів). Дисертантом обґрунтовується, що для забезпечення реалізації особистих немайнових прав (їх здійснення) особи, які створюють асоціацію, об'єднуються для спільної (колективної) діяльності. Однак при цьому вони не передають такій юридичній особі свої немайнові права, що пов'язані з такою діяльністю.

До асоціацій відносяться, зокрема, створювані з непідприємницькою метою об'єднання (асоціації) фізичних та/або юридичних осіб, які здійснюють певний вид підприємницької чи професійної діяльності (асоціації товаровиробників, банківські об'єднання; об'єднання фермерських господарств; об'єднання страховиків тощо).

Аналізуючи законодавчі визначення таких видів непідприємницьких товариств як об'єднання співвласників та фонди, визначено такі їх спільні особливості: 1) використання майна цими товариствами не повинно спрямовуватися на діяльність отримання прибутку; 2) вони створюються шляхом об'єднання осіб та майна. Остання ознака надає змогу відмежувати об'єднання співвласників та фонди від асоціацій, які створюються шляхом об'єднання осіб, і установ, які створюються шляхом об'єднання (виділення) майна.

Зважаючи на те, що участь (членство) в об'єднанні співвласників має, зокрема, й майновий характер, дисертантом доводиться необхідність управління таким товариством не за принципом рівності учасників (членів), а за майновим критерієм, тобто залежно від кількості майнового внеску кожного учасника (члена). До об'єднань співвласників дисертант відносить: об'єднання співвласників багатоквартирного будинку, об'єднання співвласників житлових будинків, садові товариства тощо.

Аналізуючи нормативно-правове регулювання діяльності фондів в Україні та за кордоном, дисертантом встановлені причини неправильного застосування термінів «фонд» та «фундація». Причиною цього є помилковість перекладу термінів «fund» (фонд як юридична особа чи особливі відносини) та «foundation» (установа як юридична особа) українською мовою як «фонд», що не відображує їх дійсну правову природу. Визначено, що єдиними поіменованими фондами в Україні, які можуть бути віднесені до непідприємницьких товариств, є недержавні пенсійні фонди.

Аргументується необхідність законодавчого регулювання непоіменованих фондів, які на сьогодні створюються як благодійні чи громадські організації (лікарняні каси, товариства взаємного страхування, об'єднання взаємодопомоги тощо).

Автором визначена особливість відносин участі (членства) осіб у фондах. Вона полягає в тому, що виплата учаснику цього непідприємницького товариства здійснюється у разі настання певного юридичного факту, визначеного законом або статутом фонду (хвороба, стихійне лихо, досягнення пенсійного віку тощо). Таким чином, забезпечуються майнові права (право на отримання коштів) та немайнові права (право на охорону здоров'я, пенсійне забезпечення тощо) учасників фонду.

У роботі обґрунтовується думка, що визнання кооперативів юридичними особами здійснене з метою юридичного оформлення кооперативних економічних відносин. Тому кооперативи не мають ознаки інститутивності (організаційної оформленості) та характеризуються обов'язковою трудовою участю його членів. Додатково визначається, що на основі економічного критерію дисертант відносить кооперативи до непідприємницьких товариств (окрім виробничого кооперативу). Однак при цьому вказується, що кооперативи можуть мати деякі ознаки підприємницьких товариств (зокрема, розподілення прибутку).

У підрозділі 3.2. «*Суспільнокорисні непідприємницькі товариства*» аналізується цивільно-правовий статус суспільнокорисних непідприємницьких товариств, які реалізують інтереси, що пов'язані із функціями публічних утворень: держави, територіальних громад, АРК. До таких непідприємницьких товариств, на думку дисертанта, необхідно відносити: а) громадські об'єднання; б) саморегулювні організації; в) громадські формування Ці організації, виходячи із способу їх створення, є юридичними особами приватного права, проте їх галузева (не цивільно-правова) правосуб'єктність та делеговані повноваження визначаються актами публічного права.

У дисертації зазначається, що суспільнокорисні товариства мають деякі ознаки юридичних осіб публічного права: соціальне (цільове) призначення; виконання публічних завдань; наявність окремих владних повноважень; можливість видання нормативно-правових актів.

До громадських об'єднань дисертант відносить: а) громадські організації, б) політичні партії, в) релігійні організації, г) благодійні організації у формі товариств.

Створення окремих суспільнокорисних товариств може бути обмежене законодавством з метою забезпечення балансу приватних і публічних інтересів. Зокрема, прикладом такого спеціалізованого правового регулювання є Закон

України «Про Товариство Червоного Хреста України» – єдиного суспільнокорисного товариства червонохресного руху.

Зважаючи на необхідність врегулювання приватно-публічних відносин держави та юридичних осіб приватного права визначено, що однією із форм їх партнерства є створення саморегульованих організацій. Вони є правовою нетиповістю, адже окреслене коло юридичних осіб характеризуються такими особливостями: 1) створюються як непідприємницькі товариства (зазвичай, громадські організації); 2) отримують відповідний статус (всеукраїнських або місцевих); 3) наділяються делегованими владними повноваженнями.

Зокрема, законодавством України визначені юридичні особи, які відносяться до цих суспільнокорисних товариств: саморегульована організація адміністраторів недержавних пенсійних фондів; саморегульована організація кредитних спілок; саморегульовані організації на ринку фінансових послуг; саморегульовані організації оцінювачів та інші. Крім того, до таких товариств можна віднести творчі спілки, торгово-промислові палати, біржі та інші професійні саморегульовані організації.

Особливістю громадських формувань є поширення їх діяльності на певне коло суспільних відносин та висунення особливих вимог до учасників (членів) товариства. Дисертантом доведено, що на сьогодні законодавством визнано такими товариствами громадські природоохоронні формування та громадські формування з охорони громадського порядку і державного кордону.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення та нове вирішення наукового завдання, що полягає у комплексній характеристиці цивільно-правового статусу непідприємницьких товариств як юридичних осіб приватного права. Головними науковими і практичними результатами роботи, окрім положень, що винесені на захист, є, зокрема, такі висновки.

1. Непідприємницьким товариством є юридична особа приватного права, створена в результаті реалізації особами права на свободу об'єднання (асоціації), яка не має на меті отримання прибутку для наступного його розподілу між учасниками (членами).

2. Запропоновано уніфікувати норми вітчизняного законодавства про непідприємницькі товариства на підставі приватноправових принципів, зокрема, таких як рівність учасників відносин, самостійність, вільне волевиявлення, наявність ознак юридичної особи приватного права.

3. Узгоджуючи норми цивільного та інших галузей законодавства (зокрема, господарського та податкового), слід зважати, що у суто приватних правовідносинах (позбавлених публічного втручання) його суб'єкти повинні бути наділені універсальною (загальною) цивільною правоздатністю.

4. Відносини з участі (членства) у непідприємницьких товариствах є конкретними суспільними зв'язками, що виникають між учасниками (членами) товариства, які мають суб'єктивні права та обов'язки, пов'язані з участю (членством) у товаристві. Поділ прав та обов'язків відносин з участі (членства) на види доречно здійснювати за аналогією до корпоративних на: майнові, немайнові,

організаційні. У таких суспільнокорисних товариствах як громадські об'єднання поняття «члени» тотожне поняттю «дестинатори», тобто особи, на користь яких створюються такі товариства, однак вони та не мають права на управління ними.

5. Не зважаючи на велику кількість видів непідприємницьких товариств, їх законодавчий перелік має бути вичерпним, що забезпечить єдність та узгодженість як системи непідприємницьких товариств, так й усієї системи юридичних осіб приватного права.

6. Задля визначення загальних засад цивільно-правового статусу непідприємницьких товариств запропоновано внести до ЦК України наступні зміни та доповнення:

а) ч. 1 ст. 85 доповнити абзацом 2 такого змісту:

«Непідприємницькі товариства можуть створюватися з метою реалізації приватних інтересів учасників (членів) (асоціація, об'єднання співвласників, фонд), суспільних інтересів (громадська організація, саморегульована організація, громадське формування) або кооперації.»

б) в ст. 86 виключити слова *«(споживчі кооперативи, об'єднання громадян тощо)»*.

в) доповнити главою 8-1 «Непідприємницькі товариства», в якій визначити загальні положення про непідприємницькі товариства та особливості їх окремих видів (відповідний законопроект викладено в Додатку В до дисертації).

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Кочин В. В. Особливості здійснення суб'єктивних цивільних прав учасниками непідприємницьких товариств [Текст] / В. В. Кочин // Особливості здійснення суб'єктивних прав учасниками цивільних відносин: Монографія / За заг. ред. академіка НАПрН України В. В. Луця. – К.: НДІ приватного права і підприємництва НАПрН України, 2011. – С. 302–313.

2. Галянтич М., Кочин В. Непідприємницькі товариства у механізмі реалізації права на свободу об'єднань [Текст] / М. Галянтич, В. Кочин // Юридична Україна. – 2011. – № 2. – С. 47–51.

3. Кочин В. В. Визначення поняття «непідприємницька юридична особа приватного права» [Текст] / В. В. Кочин // Приватне право і підприємництво. Збірник наукових праць. Вип. 10, 2011 р. / Редкол.: Крупчан О. Д. (гол. ред.) та ін. – К.: Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва національної академії правових наук України, 2011. – С. 85–88.

4. Кочин В. В. Проблеми класифікації непідприємницьких товариств як юридичних осіб приватного права [Текст] / В. В. Кочин // Підприємництво, господарство і право. – 2011. – № 12. – с. 57–60.

5. Лапечук П. І., Кочин В. В. Місце природоохоронних громадських організацій серед непідприємницьких товариств [Електронний ресурс] / П. І. Лапечук, В. В. Кочин // Малий і середній бізнес (право, держава, економіка), 2011. – № 3–4. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/misb/2011_3-4/index.html.

6. Кочин В. В. Цивільна правоздатність юридичної особи як ознака учасника приватних відносин [Текст] / В. В. Кочин // Приватне право і підприємництво. Збірник наукових праць. Вип. 11, 2012 р. / Редкол.: Крупчан О. Д. (гол. ред.) та ін. – К.: Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва Національної академії правових наук України, 2012. – С. 85–88.

7. Кочин В. В. Перспективи реалізації принципу свободи об'єднання осіб в законодавстві України [Текст] / В. В. Кочин // Правові проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Харків, 23-24 лютого 2011 року, м. Харків: у 4-х томах. – ГО «Асоціація аспірантів-юристів», 2011. – Т.2. – С. 42–44.

8. Кочин В. В. Ознаки непідприємницьких товариств як юридичних осіб приватного права [Текст] / В. В. Кочин // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої пам'яті Василя Пилиповича Маслова «Актуальні проблеми цивільного, житлового та сімейного законодавства», м. Харків, 25 лютого 2011 р. – Харків. – С. 336–338.

9. Кочин В. В. Особистий немайновий інтерес як підстава створення приватно корисних товариств [Текст] / В. В. Кочин // Сучасні тенденції розвитку правової системи України: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Харків, 23-24 квітня 2011 року, м. Харків: у 2-х томах. – ГО «Асоціація аспірантів-юристів», 2011. – Т.2. – С. 33–35.

10. Кочин В. В. Проблеми визначення приватно корисних товариств [Текст] / В. В. Кочин // Розвиток юридичної науки, правотворчості та правозастосування в період незалежності України: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, Київ, НАУ, 12 травня 2011 р. – Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2011. – С. 194–196.

11. Кочин В. В. Удосконалення законодавства про громадські організації: перспективи визначення суспільно корисних товариств [Текст] / В. В. Кочин // Збірник наукових праць за результатами міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми цивільного права» (м. Харків, 13-14 травня 2011 року). – Харків, 2011. – С. 198–201.

12. Кочин В. В. Суспільно корисні товариства як юридичні особи приватного права [Текст] / В. В. Кочин // Поступ в науку. Збірник наукових праць Бучацького інституту менеджменту і аудиту. – Бучач. – 2011. – № 7. – С. 284–287.

13. Кочин В. В. Доцільність застосування спеціальної правоздатності до непідприємницьких товариств [Текст] / В. В. Кочин // Актуальні проблеми юридичної науки: Збірник тез міжнародної наукової конференції «Десяті осінні юридичні читання» (м. Хмельницький, 18–19 листопада 2011 року): у 4-х частинах. – Частина третя. – Хмельницький: Видавництво Хмельницького університету управління та права, 2011. – с. 216–218.

14. Кочин В. Теоретичні принципи побудови системи непідприємницьких товариств в українському законодавстві [Текст] / В. Кочин // Актуальні проблеми цивільного, житлового та сімейного законодавства: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 90-річчю з дня народження д-ра юрид. наук, проф. В. П. Маслова, 16 берез. 2012 р. / [редкол.: В. І. Борисова (відп. ред.) та ін.]; Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого». – Х.: Право, 2012. – С. 370–373.

15. Кочин В. В. Особливості відносин з участі осіб у непідприємницьких товариствах / В. В. Кочин // Проблеми охорони прав суб'єктів корпоративних правовідносин [Текст]: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 10-ій річниці створення Лабораторії з вивчення проблем корпоративного права Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва Національної академії правових наук України (проведеної Лабораторією з вивчення проблем корпоративного права НДІ приватного права і підприємництва НАПрН України спільно з Юридичним інститутом Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника 23-24 вересня 2011 року) – Івано-Франківськ: Прикарпатський університет імені Василя Стефаника, 2012. – С. 81–85.

АНОТАЦІЇ

Кочин В. В. Непідприємницькі товариства як юридичні особи приватного права. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право. – Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва НАПрН України. – Київ, 2012.

Дисертація присвячена комплексному дослідженню цивільно-правового статусу непідприємницьких товариств у межах інституту юридичної особи приватного права. Розглядаються передумови участі непідприємницьких товариств у цивільних відносинах, їх поняття, ознаки та види, підстави їх створення та припинення, а також доктринальні підходи до розуміння їх цивільної правосуб'єктності. Проаналізовано особливості управління непідприємницькими товариствами, а також здійснення прав і виконання обов'язків їх учасниками (членами). За результатами дослідження запропоновано виділяти наступні види непідприємницьких товариств: приватнокорисні (асоціація, об'єднання співвласників, фонд та непідприємницький кооператив) та суспільнокорисні (громадське об'єднання, саморегульована організація, громадське формування). Сформовані пропозиції щодо удосконалення нормативно-правового регулювання непідприємницьких товариств.

Ключові слова: юридична особа, непідприємницьке товариство, приватнокорисне непідприємницьке товариство, суспільнокорисне непідприємницьке товариство.

Кочин В. В. Непредпринимательские общества как юридические лица частного права. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.03 – гражданское право и гражданский процесс; семейное право; международное частное право. – Научно-исследовательский институт частного права и предпринимательства НАПрН Украины. – Киев, 2012.

Диссертация посвящена комплексному исследованию гражданско-правового статуса непредпринимательских (некоммерческих) обществ в рамках института юридического лица частного права. Рассматриваются предпосылки участия непредпринимательских обществ в гражданских отношениях, их понятие, признаки и виды, порядок их создания и прекращения, а также доктринальные подходы к пониманию их правосубъектности.

На основании определения классификационных признаков юридического лица утверждается, что целесообразно их использовать в совокупности, что приводит к сужению классификационных групп. Предложено выделять следующие виды юридических лиц: 1) в зависимости от порядка создания, т. е. по способу формирования волеизъявления учредителя (ч. 2 ст. 81 ГК Украины): а) юридическое лицо частного права, б) юридическое лицо публичного права, 2) зависимо от формы создания (ст. 83 ГК Украины): а) общество б) учреждение, 3) зависимо от интереса, который преследуют учредители (например, ст. 103 ГК Украины, ст. 1 Закона Украины «Об общественных объединениях» и др.): а) частнополезные: б) общественнополезные; 4) за целью деятельности, т. е. по направлению результатов деятельности юридического лица (статьи 84–85 ГК Украины): а) предпринимательские; б) непредпринимательские.

Непредпринимательские общества, по мнению диссертанта, за критерием направления их деятельности следует разделять на: частнополезные – их деятельность направлена на реализацию личных неимущественных или имущественных интересов исключительно учредителей; и общественнополезные – целью их создания и деятельности является обеспечение интересов неопределенного круга лиц или лиц, объединенных по определенному признаку.

Диссертантом предложено к частнополезным непредпринимательским обществам относить: а) ассоциации; б) объединение собственников; в) фонды, а также непредпринимательские кооперативы, а к общественнополезным непредпринимательским обществам: а) общественные организации; б) саморегулируемые организации; в) общественные формирования.

В диссертации обосновывается, что общая правоспособность непредпринимательских обществ не может ограничиваться. В результате анализа научных взглядов о специальной правоспособности непредпринимательских обществ, сформулированы следующие аргументы на поддержку положений об общей (универсальной) правоспособности юридических лиц частного права: а) целью создания юридического лица участие в гражданских правоотношениях для реализации задач та целей, определенных учредителями; б) институт юридического лица направлен не только для участия в предпринимательской деятельности, а для участия и в других правоотношениях; в) специальная правоспособность характерна для централизованной экономики; г) законодательство разграничивает общую гражданскую правоспособность и необходимость получения специального разрешения (лицензии) для осуществления определенных видов хозяйственной деятельности.

Особенности отношений членства в непредпринимательском обществе зависят от цели (интереса), которую оно преследует, а также прав, которыми оно наделено согласно законодательства.

Определено, что понятие «член общественного объединения» касательно непредпринимательских обществ в законодательстве Украины используется в двух значениях: а) как участник, который имеет корпоративные (преимущественно организационные) права, что характерно для частнополезных обществ; б) как дестинатор, то есть лицо, в пользу которого создается и действует юридическое лицо – характерно для общепозлезных обществ.

Ключевые слова: юридическое лицо, непредпринимательское общество, частнополезное непредпринимательское общество, общественнополезное непредпринимательское общество.

Kochyn V. V. Non-entrepreneurial societies as legal entities of private law. – Manuscript.

Dissertation for obtaining the scientific degree of the Candidate of Juridical Sciences on the specialty 12.00.03 – civil law and civil procedure; family law; private international law. – Scientific-research Institute of Private Law and Enterprise of the National Academy of Law Sciences of Ukraine. – Kyiv, 2012.

The research deals with the study of non-entrepreneurial societies within the institution of legal entities of private law. It considers prerequisites for the participation of non-entrepreneurial societies in the civil relations, namely: definition, features and types these legal entities, the basis of their creation and termination, as well as doctrinal approaches of the understanding of their personality. It analyses the features of management, the rights and responsibilities of participants (members) non-entrepreneurial societies. As a result it proposes to provide the following non-entrepreneurial society: private-benefit (association, the association of owners, fund and entrepreneurial cooperative) and public-benefit (common association, self-regulatory organization, common formation). There are suggestions for improving the legal regulation of civil personality of non-entrepreneurial societies.

Keywords: legal entity, non-entrepreneurial societies, private-benefit non-entrepreneurial societies, public-benefit non-entrepreneurial societies.